

**SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI
YANGI METODIKALARGA O'RGATISH MILLIY
MARKAZI**

RABBONAYEVA DILDORA

**BOSHLANG'ICH SINFLAR
O'QUVCHILARINI PIRLS
TADQIQIOTIGA TAYYORLASH
BO'YICHA MASHQ DAFTARI**

№1

*(umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflar
o'qituvchilari va o'quvchilari uchun uslubiy qo'llanma)*

Samarqand – 2024

D.T.Rabbonayeva. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini PIRLS tadqiqotiga tayyorlash bo‘yicha mashq daftari. Umumta‘lim maktablarining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari va o‘quvchilari uchun uslubiy qo‘llanma. – Samarqand viloyati pedagogika markazi. 2024-yil. 50 bet.

Taqrizchilar: Z.Karshiyeva – Samarqand davlat universiteti
Kattaqo‘rg‘on filiali, Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim, sport kafedrası dotsenti
D.Jo‘rayeva – Samarqand viloyati pedagogika markazi Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta‘lim metodikasi kafedrası katta o‘qituvchisi

Ushbu uslubiy qo‘llanma umumta‘lim maktablarining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, o‘quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga tayyorlash bo‘yicha uslubiy tavsiyalar amaliy mashqlar asosida tushuntirib berilgan.

Uslubiy qo‘llanma Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi Ilmiy kengashining 2024-yi 30-apreldagi 2- sonli yig‘ilish qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

Kirish

O‘zbek xalqidan asrlar davomida ko‘plab fan va madaniyat namoyondalari yetishib chiqdiki, ularning turli fan sohalari bo‘yicha yaratgan va bizgacha yetib kelgan boy ilmiy meroslari umumjahon miqyosida ham keng tanilgan.

Tarixni har tomonlama, atroflicha o‘rganish, undan to‘g‘ri xulosalar chiqarish hozirgi davr va kelajak uchun muhim ahamiyatga egaki, bu tajriba doimo keyingi taraqqiyot uchun yo‘lchi yulduz bo‘lib xizmat qiladi. Mana shu sababli biz lozim bo‘lgan har bir sohada, tarixga, o‘tmishga murojaat qilamiz.

Xalqimizning buyuk pedagogi, davlat va jamoat arbobi Abdulla Avloniy o‘zbek xalqining san‘at va adabiyotni rivojlantirishda milliy maktablar uchun ta’lim va tarbiyaga oid bir necha asarlar yozdi. Bu asarlarda ham milliy, ma’naviy, axloqiy tarbiyani to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish va ular asosida o‘qitish usullarini yoritib bergan.

Abdulla Avloniy „Turkiy guliston yohud ahloq“ asarida tarbiyani yosh avlodga tug‘ilgan kundan boshlab berish lozimligi, axloqli tarbiyalashda ma’naviyat bilan kuchlantirish, zehnini milliy ruhda ravshanlashtirish lozimligini ta’kidlaydi. Bu esa albatta ustoz va murabbiylar sayi harakati, ota-onalar va mahalla-kuy a’zolari bilan hamkorlikda juda yaxshi natijalar berishi mumkinligini e’tirof etib o‘tadi. Darhaqiqat, Abdulla Avloniy ta’kidlaganidek „Fikrning quvvati, ziynati kengligi muallimning tarbiyasiga bog‘liqdir“. Bu fikr zamirida juda katta fidoyilik yotganini ko‘ramiz.

Xalqaro doirada tashkil etilayotgan tadqiqotlarda O‘zbekistonlik o‘quvchilar ham qatnashishni boshlashdi. 2021-yilda PIRLS dasturida, 2022-yilda PISA dasturida, 2023-yilda esa TIMSS dasturlarida ilk marotaba ishtirok etishdi.

Har besh yilda o‘tkaziladigan PIRLS dasturi 4-sinf o‘quvchilarining o‘qib tushunish ko‘nikmasini xalqaro darajada baholaydi. Tadqiqotlar 2001, 2006, 2011, 2016-yillarda o‘tkazilgan bo‘lib, 2021-yil tadqiqotning beshinchi davriyligi hisoblanadi.

Mazkur dastur 4-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlardan bilim darajasini baholaydigan TIMSS dasturini to'ldirishga yo'naltirilgan bo'lib, Boston kollejidagi TIMSS va PIRLS xalqaro markazi, IEA tashkilotining Gamburg va Amsterdam shaharlaridagi idoralari bilan yaqindan hamkorlikda boshqariladi.

O'quvchilarning erishgan yutuqlarini baholash barcha o'quvchilardan emas, balki ushbu qatlam vakillari sifatida tanlab olingan o'quvchilardan obyektiv testlarni o'tkazish orqali amalga oshiriladi. Shuningdek, maktab direktorlari, o'qituvchilar, o'quvchilar, hattoki ota-onalardan so'rovnomalar o'tkazilib, ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi omillarga doir qimmatli ma'lumotlar to'planadi.

PIRLS xalqaro tadqiqoti boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qib tushunish ko'nikmalarini qay darajada rivojlanganligi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda taqqoslash imkonini beradigan, o'qish va o'qitishni yaxshilashda ta'lim sohasidagi davlat siyosatiga xizmat qilishi mumkin bo'lgan tahlillarni taqdim etadigan yirik xalqaro baholash dasturi hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda PIRLS ta'rifiga ko'ra, o'qish savodxonligi jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma til shakllarini tushunish va ulardan foydalanish, shuningdek, matnlardan turli shakllarda ma'no hosil qila olish qobiliyati hamdir.

Tadqiqot doirasida asosiy e'tibor tushunishni namoyon qilishdan o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qanday qilib yangi loyihalar va vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatlarini namoyon qilishga qaratilmoqda.

PIRLS tadqiqotlarida adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadidagi o‘qish turi

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study – Xalqaro o‘qish savodxonligini o‘rganishdagi yuksalish) – bu turli mamlakatlarda boshlang‘ich sinfda tahsil oluvchi o‘quvchi yoshlarning matnni o‘qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi xalqaro baholash tizimidir.

PIRLS tadqiqotida ishlatiladigan matnlar uchun quyidagi mezonlar belgilangan:

1. Matn. Hajmi 1000 ta so‘zgacha, o‘qish savodxonligi darajasi past bo‘lgan mamlakatlar uchun 400-500 ta so‘z bo‘lishi lozim.

2. Mavzu. Adabiy matnlar asosiy mavzuga ega bo‘lib, u berilgan matndan tashqari o‘quvchi tomonidan umumlashtiriladi. Axborotdan iborat bo‘lgan matnlar o‘quv materiallaridan olinmagan mavzuni yoritib berish kerak.

3. Til. Qismlar 40 dan ortiq tillarga tarjima qilinadi, shuning uchun tarjima qulay bo‘lishi muhimdir. Metafora (taqqoslash) yoki epitet (sifatlash) kabi aniq ifodali tasvirlash so‘zlari tanlanadi. Hech qanday so‘zlashuvga oid leksika yoki sleng (jargon) ishlatilmaydi.

4. Mazmuni. Matnning mazmuni 9-10 yoshdagi o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi kerak. Ayrim madaniyatlarga juda xos bo‘lgan mavzulardan chetlanmoq kerak. Matn shu yoshdagi maktab o‘quvchilari uchun qiziqarli va zavqli bo‘lishi kerak.

5. Bog‘liqlik va ketma-ketlik. Syujetning mantiqiy tuzilishiga rioya qilish muhimdir. Agar dialog ustunlik qilsa ma’lumotni birlashtirib, murakkab gaplarni qo‘shish kerak.

O‘qish savodxonligining asosi matnlar bilan to‘liq ishlash uchun zarur bo‘lgan o‘qish qobiliyatlarini shakllantirishdir. Bu o‘quvchi tomonidan kerakli ma’lumotlarni topish va tarqatish, matnning ma’lum qismi bo‘yicha xulosalar chiqarish, asosiy belgilarning harakatlarini sharhlash, matn namunalari va matn tuzilishini dastlabki tahlil qilish bilan tasdiqlash.

PIRLS o'rganish monitoringi bo'lganligi va uning asosiy vazifalaridan biri o'qish sifati dinamikasini o'rganish bo'lganligi sababli, o'qish uchun zarur shart bu har bir qismda matnlar va ularga berilgan topshiriqlarning bir qismini qayta ishlatishdir.

Tadqiqot ishtirokchilarining o'quv va o'qishdagi yutuqlarini baholash o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarining muayyan darajalariga asoslangan holda maktab ta'limi sifatini baholash sohasidagi xalqaro ekspertlarning ko'rsatmalariga muvofiq amalga oshiriladi. Ushbu darajalar ishda taklif qilingan matn bilan ishlashda turli murakkablikdagi o'quvchilarning o'quv faoliyatini tavsiflaydi. Aniq darajadagi mezonlar sizga bolalarning natijalarini statistik jihatdan alohida guruhlariga ajratish imkonini beradi, ularning tayyorgarligini o'qish savodxonligi jihatidan ma'lum darajani tavsiflovchi aniq vazifalar yordamida tasvirlash mumkin.

Bajarilgan ishlarni baholash tizimi sifatli va miqdoriy baholashni birlashtiradi. PIRLSni baholash 1000 balli shkala bo'yicha amalga oshiriladi (asosan davlatlar natijalari 300 dan 700 ballgacha).

O'rtacha qiymat - 500 ball, standart og'ish - 100 ball. Har bir topshiriq uchun topshiriqning qiyinligiga qarab ma'lum ball beriladi. Xalqaro ekspertlar o'qish savodxonligini badiiy va axborotli matnlarni o'qish sifatini va o'qish qobiliyatining individual guruhlarini baholash ko'lamiga muvofiq baholaydilar.

PIRLS tadqiqotlarida xalqaro miqyosda hammasi bo'lib, to'rtta daraja ko'rsatilgan:

1. Eng yuqori daraja 625 ball
2. Yuqori daraja 550 ball
3. O'rtacha daraja - 475 ballga
4. Past daraja - 400 ballga to'g'ri keladi

Natijalar qanday baholanadi?

Javoblarni tanlash bilan vazifalarni tekshirish maxsus WinDem dasturidan foydalangan holda xalqaro mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Shu bilan

birga, ochiq javobga ega bo'lgan vazifalar Milliy muvofiqlashtiruvchi tomonidan tekshiriladi. Vazifalar mutaxassislar tomonidan (IEA) ishlab chiqilgan Xalqaro vazifalarni baholash qo'llanmasiga muvofiq ko'rib chiqiladi. Qo'llanmada har bir vazifaning bajarilishini baholashga umumiy yondashuvlar mavjud. Har bir vazifa uchun uning bajarilishini baholash uchun maxsus tavsiyalar ishlab chiqilgan. Kodlash natijalari ma'lumotlar bazasiga kiritiladi va tekshirish uchun Xalqaro markazga yuboriladi.

Har to'rtinchi daftar milliy miqyosda mustaqil ekspertlar tomonidan ikki marta tekshiriladi, so'ngra ushbu daftarlarning bir qismi xalqaro ekspertlar tomonidan tekshiriladi. Ishtirok etuvchi davlatlar mutaxassislari nomuvofiq baholarni beradigan vazifalar tahlildan olib tashlangan.

Taklif etilgan to'rtta savoldan javoblarni tanlash va voqealar ketma-ketligini belgilash bo'yicha topshiriqlar bitta ball bilan baholanadi. Erkin tuzilgan javob bilan topshiriqlar - vazifaning murakkabligiga qarab 1 balldan 3 ballgacha.

PIRLS tadqiqotlarida o'quvchilar bilimni aniqlash va baholash uchun 2 ta matn ya'ni, badiiy matn va axborotli matn beriladi. Ushbu matnlar asosida eng ko'p qo'llaniladigan o'qishning quyidagi ikki turi o'rganiladi:

1. Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadidagi o'qish.
2. Axborotni o'zlashtirish va undan foydalanish maqsadidagi o'qish.

Biz quyida adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadida o'qish bo'yicha beriladigan topshiriqlar mazmuni va uni baholash me'zonlarini ko'rib chiqamiz.

PIRLS TADQIQOTLARIDA SAVOL VA TOPSHIRIQLARNI BAHOLASH BO‘YICHA YO‘RIQNOMA

Baholash jarayonida “0”, “1”, “2”, “3” ballik tizim hamda “8” va “9” kodlari bilan kodlash tizimi xususida so‘z yuritamiz. Matn yuzasidan berilgan savol va topshiriqlarning o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, ular necha ballik ekanligi haqidagi eslatmalar bilan belgilangan bo‘ladi. Ushbu ball va kodlar haqida quyida batafsil ma’lumotlar beriladi.

1. Javobi tanlanadigan savollar (testlar)da to‘g‘ri javobga “1” ball, noto‘g‘ri javobga “0” ball beriladi.

2. Ochiq savollarni baholashda 1, 2 va 3 ballik baholash mezonlari qo‘llaniladi.

Bir ballik savollarni baholash mezonlari

1 ball – berilgan javobning qabul qilinganligini anglatadi hamda ushbu javoblar savolning matn jihatidan o‘quvchi tomonidan tushunilganini namoyon etadi.

0 ball – qabul qilinmaydigan javob. O‘quvchi tomonidan berilgan javoblar mazmuniga ko‘ra javoblar savolning matn jihatidan tushunilganini namoyon etmaydi.

Ikki ballik savollarni baholash mezonlari

To‘liq tushunish-2 ball. Ushbu turdagi javoblar savol yuzasidan o‘quvchining matnni to‘liq tushunganligini namoyon etadi.

Qisman tushunish-1 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni qisman tushunilganligini ko‘rsatadi. Ular savolda talab qilinadigan elementlarning barchasini emas, balki bir nechtasini o‘z ichiga olishi mumkin.

Mutlaqo tushunmaslik-0 ball. Ushbu turdagi javoblar savol yuzasidan matnni tushunilmaganligini ko‘rsatadi.

Uch ballik savollarni baholash mezonlari

Keng tushunish-3 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni keng tushunilganligini namoyon etadi.

Qoniqarli tushunish-2 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni qoniqarli tushunilganligini namoyon etadi.

Minimal tushunish-1 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni minimal darajada tushunilganligini namoyon etadi.

Qoniqarsiz tushunish-0 ball. Ushbu javoblar savol yuzasidan matnni qoniqarsiz tushunilganligini namoyon etadi.

Shuningdek, savollarga javob berilmagan hollarda ham "0" ball beriladi. Bunga chizilgan va o'chirilgan urinishlar, o'qishga yaroqsiz va topshiriqqa doir bo'lmagan javoblar, chizmalar kiradi.

Kodlar haqida eslatmalar

Matndagi savol va topshiriqlarga berilgan javoblarga qarab, "8" va "9" kodlari berilishi mumkin. Ushbu kodlar asosan, keng qamrovli baholash jarayonlarini tashkil etishda, berilgan javoblarni kodlashtirib, keyinchalik avtomatlashtirilgan holda ballarga o'girish maqsadida ishlatiladi va undan asosan maxsus tayyorgarlikdan o'tgan malakali ekspertlar foydalanishlari ko'zda tutiladi. Lekin, shunchaki, o'quvchilarning o'qish savodxonligini aniqlash va rivojlantirish maqsadida mashq daftaridan foydalanilganda kodlardan emas, balki ballar tizimini to'g'ridan-to'g'ri qo'llash tavsiya etiladi. Ushbu kodlash tartibi asosan ochiq savol va topshiriqlarga nisbatan qo'llaniladi.

"8" kodi - savol noto'g'ri tuzilganligini anglatadi. Keng qamrovli baholash jarayonlarida savolning tuzilishi yoki tarjimada xatolik aniqlansa-yu, ushbu xatolik o'quvchi tomonidan to'g'ri javobni aniqlashga mone'lik qilgan, deb hisoblangan hollarda qo'llaniladi.

"9" kodi - o'quvchi hech qanday javob yozmaganligini tasniflaydi hamda keng qamrovli baholash jarayonlarida ochiq savollarga o'quvchi tomonidan hech qanday javob yozilmagan hollarda qo'llaniladi. Bunday kodlash keyinchalik necha nafar o'quvchilar savollarga javob bermasdan tashlab ketganligini tahlil qilish uchun zarur bo'ladi.

**“Do‘stlik yo‘lagi” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ular ustida
ishlash texnologiyasi
Do‘stlik yo‘lagi (3-sinf)**

Bir shaharda ikki qo‘shni yashar ekan. Qish kelib, qalin qor yog‘a boshlabdi. Qo‘shnilardan biri erta turib, darvozani oldidagi qorni kurab, katta yo‘l tomonga yo‘lak ochibdi. Ishni tugatib qarasa, qo‘shnisi ishni tugatib bo‘lgan ekan. Shunda u: “Ertaga vaqtliroq chiqib, birinchi bo‘lib yo‘lak ochib qo‘yaman”, deb ko‘nglidan o‘tkazibdi.

1 **1-topshiriq.** Qorni kurash uchun qanday asbob kerak?

A)

B)

C)

D)

Tuni bilan yana qor yog‘ibdi. Haligi odam qorni birinchi kuramoqchi bo‘lib, saharda turibdi-da, shosha-pisha ko‘chaga chiqibdi.

② **2-topshiriq.** Hikoyadagi “shosha-pisha” so‘ziga ma’nodosh so‘zlarni toping.

- A) achchiqlanib
- B) hovliqib
- D) tezlik bilan
- E) shoshilib

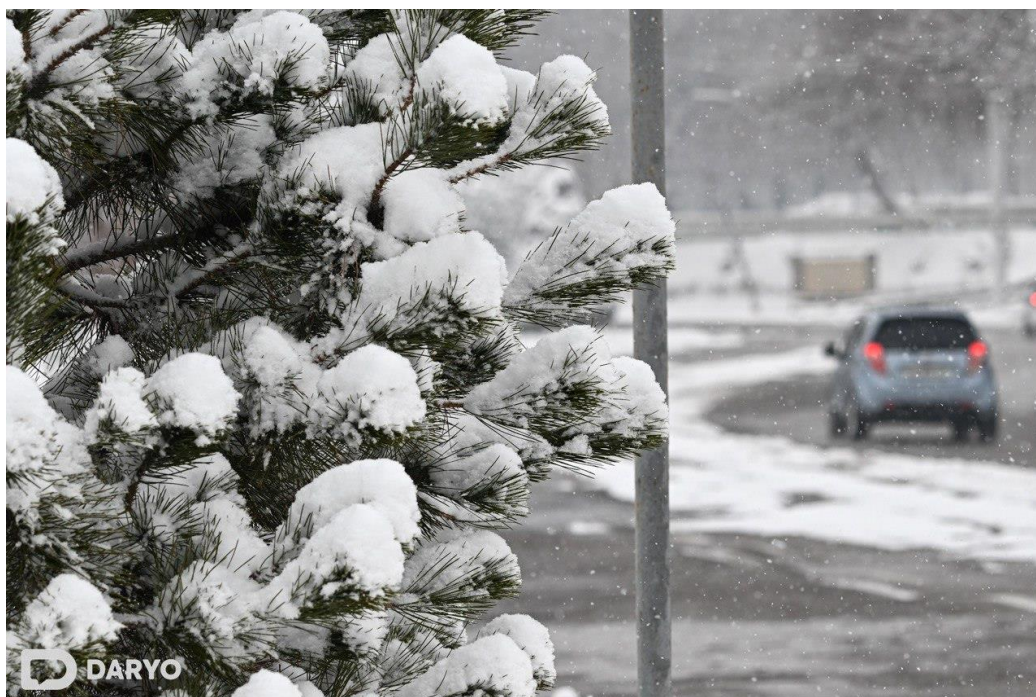
Ish boshlashdan oldin qo‘shnisi tomonga qarabdi. Qarasa, qo‘shnisining darvozasidan katta yo‘l tomonga yo‘lak ochib bo‘lingan ekan. Qo‘shnisining chaqqonligiga biroz g‘ashi kelibdi va ertasiga yana ham ertaroq chiqishga harakat qilibdi. Tuni bilan yana qor yog‘ibdi. Haligi odam kun yorishmasdan ko‘chaga chiqib, shoshib ishni boshlabdi. Ish orasida qo‘shnisi tomonga qarab qo‘yibdi, biroq hech nima ko‘rinmabdi. U birinchi bo‘lganiga shubha qilmay ishni tugatibdi. Bu orada kun ham yorishibdi.

3 3-topshiriq. Asar qahramonlarini xarakterlarini yoriting.

1-qo'shni:

2-qo'shni:

So'ng qarasa, ne ko'z bilan ko'rsinki, qo'shnisining yo'lagi yana unikidan oldin tayyor bo'lgan ekan. "Axir, qo'shnim chiqqani yo'qku, qachon yo'lak ochishga ulgurdi ekan?" deb rosa o'ylabdi va buni uning o'zidan so'ramoqchi bo'libdi.

3 4-topshiriq. Qo‘shnichilik haqidagi maqollardan yozing.

3 5-topshiriq. Hikoyada do‘stlikning ta’sirli jihatlari qaysi jumalarda ayon bo‘lgan? (Katakchalarga yozing)

Qo‘shnisining yo‘lagi yana unikidan oldin tayyor bo‘lgan ekan.

Vaqtliroq chiqib, birinchi bo‘lib yo‘lak ochib qo‘yaman

Tuni bilan yana qor yog‘ibdi

Uyimga kelib-ketadigan do‘stlarim tufayli ochilib qoladi

Qachon yo‘lak ochishga ulgurdi ekan?

Shu kuni ko‘chada qo‘shnisini uchratib qolibdi va unga:

- Qo‘shni, yo‘lakni qachon ochib ulgurasiz, kechasi bilan uxlamasdan qor kurab chiqasizmi, deyman?! deb so‘rabdi. Qo‘shnisi biroz o‘ylanib turib:
- Men umuman qorni kuramayman. Yo‘lak esa uyimga kelib-ketadigan do‘stlarim tufayli ochilib qoladi, - deb javob beribdi.

2 6-topshiriq. “Men umuman qorni kuramayman. Yo‘lak esa uyimga kelib-ketadigan do‘stlarim tufayli ochilib qoladi”. Qo‘shnisining mana shu gaplaridan keyin, haligi kishining xayolidan nimalar o‘tdi deb o‘ylaysiz?

2 **7-topshiriq.** Hikoyadagi voqealar ketma-ketligini raqamlarda tartiblang.
(Katakchalarga yozing)

- Qo'shnisining yo'lagi yana unikidan oldin tayyor bo'lgan ekan.
- Vaqtliroq chiqib, birinchi bo'lib yo'lak ochib qo'yaman
- Tuni bilan yana qor yog'ibdi
- Men umuman qorni kuramayman
- Qachon yo'lak ochishga ulgurdi ekan?

2 **8-topshiriq.** Hikoya mazmunini ochib beruvchi 3 ta eng asosiy gaplarni tartib bilan yozing.

3 **9-topshiriq.** Hikoyada do'stlikning ta'sirli jihatlari qaysi jummalarda ayon bo'lgan? (Katakchalarga yozing)

Qo'shnisining yo'lagi yana unikidan oldin tayyor bo'lgan ekan.

Vaqtliroq chiqib, birinchi bo'lib yo'lak ochib qo'yaman

Tuni bilan yana qor yog'ibdi

Uyimga kelib-ketadigan do'stlarim tufayli ochilib qoladi

Qachon yo'lak ochishga ulgurdi ekan?

2 **10-topshiriq.** Ushbu matnda qaysi so'z turkumlari ko'proq qatnashgan?

A) Ot so'z turkumi

B) Sifat so'z turkumi

D) Son so'z turkumi

E) Hammasi teng

2 **11-topshiriq.** Hikoyada qish fasli qanday tasvirlangan?

3 12-topshiriq. Sizning ham do‘stlaringiz bormi? Ular haqida yozingchi.

2 13-topshiriq. Men matnga mana bularni qo‘shgan bo‘lar edim.

2 14-topshiriq. Menda

_____ katta taassurot qoldirdi.

2 15-topshiriq. Hikoyanng asosiy g‘oyasi nima?

A) mehnatsevarlik

B) do‘stlik

C) mehribonlik

D) saxiylik

2 16-topshiriq. Men hikoyadan shunday xulosa chiqardim...

Jami (maksimal) ball: 35 ball

Aytaylik o‘quvchi 30 ball to‘pladi.

$$(30 \times 100) : 35 = 85 \%$$

Demak o‘quvchi matnni 85 foizga o‘zlashtirgan.

**“Asalarining qasosi” mavzusi uchun topshiriqlar tayyorlash va ular
ustida ishlash texnologiyasi**

“Asalarining qasosi” (4-sinf)

Muhabbat Hamidova

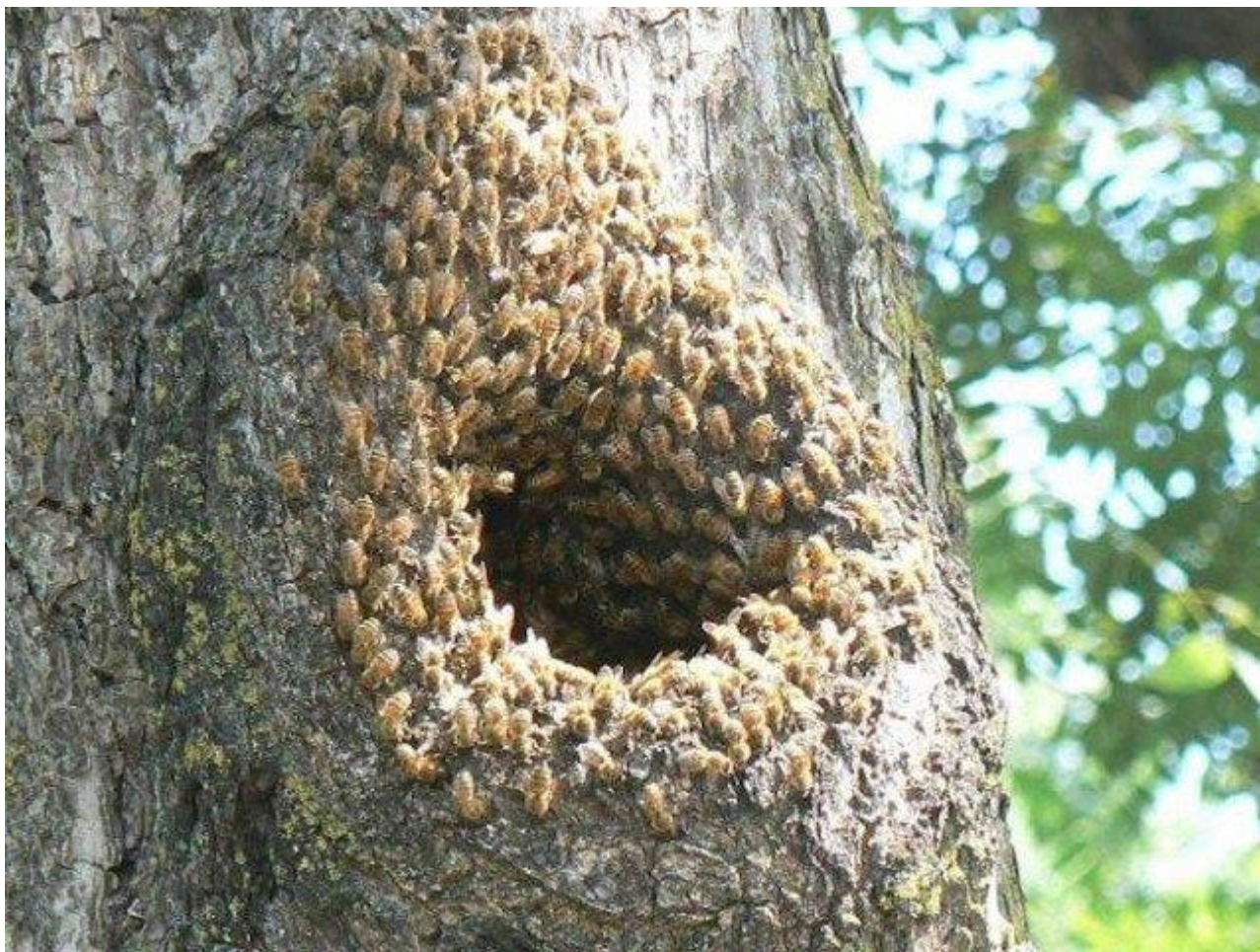
Sardor sigirini soyaga olib, o‘rtog‘i O‘tkir bilan daladan qaytarkan atrofi beton g‘isht bilan o‘ralgan titish sexi yonida to‘xtab qoldi.

② 1-topshiriq. Titish sexini bilasizmi? U yerda nima ishlar qilinadi?

- O‘tkir, qara, anavi devorning orasida qovog‘arining uyasi bor ekan. Hozir uchta ari ketma-ket kirib ketdi, - dedi, g‘ishtlar orasidagi ochiq joyga ishora qilib.

3 2-topshiriq. Arilar haqida nimalar bilasiz?

- E, qovog‘ari juda yomon, bir marta buzog‘imni chaqqanda hamma yog‘i shishib ketgan. Mol do‘xtiri Murod amaki uch kun ukol qilib, zo‘rg‘a tuzatib bergan. Arilarni yuqotish kerak diya, – O‘tkir atrofga qarab nimanidir qidirdi. Keyin asta borib, daraxt tagida yotgan uzun cho‘pni oldi.

2 **3-topshiriq.** Agar shu yerda siz ham bo‘lganingizda nima qilgan bo‘lar edingiz?

- Jinnimisan, inini buzmoqchimisan? Uning jahli yomon, dabdalamizni chiqaradi, – dedi qo‘rqib ketgan Sardor.

- Buzamizu, qochamiz. Kim qilganinini bilmay qoladi, – dedi O‘tkir yoriqqa cho‘p tiqib kovlarkan. Kovladi-yu cho‘pni ham olmasdan ura qochdi. Sardor cho‘pni olib tashlamoqchi bo‘lgandi, ikki-uchta ari vizillab uyadan chiqdi.

3 **4-topshiriq.** O‘tkir arilar inini kovlab to‘g‘ri ish qildimi? Fikringizni asoslovchi 3 ta gap yozing.

Ular Sardorga e’tibor ham bermay, O‘tkirni quvlashga tushdi. Qo‘rqib ketgan Sardor o‘rtog‘ining ketidan yugurdi. Bu paytda tepasida o‘ndan ortiq ari xuddi bomba tashlashga ketayotgan samolyotlarday bir safga tizilib uchardi. Qizig‘i, ular Sardorga qaramasdi ham.

1 **5-topshiriq.** Quyidagilardan foydali hashoratlarni aniqlang.

- A) Chigirtka, pashsha
- B) Ari, chumoli
- C) Pashsha, chivin

3 **6-topshiriq.** Arilar nima uchun Sardorga qarashmadi? Sizningcha arilar bilishdimikin ularning uyasini kim kovlaganini. Demak, arilar aqlimi? Shu haqidagi mulohazalaringizni aniq faktlar bilan asoslab, 2 ta fikr yozing.

Arilarning o‘zidan uzoqlashganini sezgach Sardor nafasini rostlash uchun ariq chetidagi tut soyasiga o‘tdi.

- Uff, xayriyat topisholmadi, – degan tanish ovozni eshitib, tepaga qaradi.

2 **7-topshiriq.** Asar qahramonlarni tahlil qiling.

O‘tkir _____

Sardor _____

- Tovba, qanday ulgurding, yaxshiyam seni ko‘rishmadi, bo‘lmasa do‘mbira qo‘zi qilib chaqib tashlashardi.

- Meni bilasanku, shamoldan ham tez yuguraman, – maqtandi O‘tkir. Keyin hayron bo‘lib Sardorga qaradi.- Qiziq, nega ular senga tegishmadi? Yoki ular uyalarini sen buzmaganingni bilishdimikan-a?

3 **8-topshiriq.** Sardorga nimalar degan bo‘lardingiz?

1. Bu qilgan ishing juda ham noto‘g‘ri!

2. Seni deb meni ham arilar chaqib tashlardiyu!

3. Endi sen bilan o‘rtoq bo‘lmayman.

4. O‘rtoqjon, sen ikkinchi marta bunaqa ishlarni qilmagin, bu ishing yaxshi emas.

5. Ustozga borib hamma ishingni birma-bir aytib beraman.

- en ham shunga hayronman, qulog‘im tagidan viz-viz uchib, osmonga ko‘tarilishdi. Voy, – o‘rnidan turib ketdi Sardor, – ular qaytishyapti, berkin.

O‘tkir tutlarning panasiga o‘tdi. Uch-to‘rtta ari shundoq tepalaridan uchib o‘tdi.

Lekin ikkitasi ikki-uch bor aylandi.

3 **9-topshiriq.** Nima deb o‘ylaysiz arilar nima uchun aylanishdi?

Sardorning naq peshonasi tepasida vizillashdi. Sardor beixtiyor qo‘llari bilan yuzini to‘tdi. Lekin barmoqlari orasidan ularni kuzatishda davom etdi. Arilar xuddi samolyot parvozga ko‘tarilganda g‘ildiraklarini yig‘gandek oyoqlarini qattiq-qattiq silkitib yig‘ib olishdi-da, uyalari tomon uchib ketishdi. Ikki o‘rtoq uyga qaytarkan, O‘tkir arilarni qanday chalg‘itganini “ko‘pirib” maqtanardi.

2 **10-topshiriq.** Arilar haqida nimalar bilasiz, balki arilar bilan bog‘liq birorta taassurotingiz bordir, yozingchi.

Masalan:

Arilar yoki arisimonlar — chaquvchi [pardaqanotlilar](#) katta oilasi. Arilarning panjalari tuklari bilan birga chang yig‘uvchi apparatni hosil qiladi, uzun hartumi esa guldan nektar yig‘ishga mos-lashgan. Arilarga 7 oila, 30 mingdan ko‘proq turi kiradi, [O‘zbekistonda](#) bir necha yuz turi uchraydi. Ko‘pchilik arilar yakka yashaydi, ulardan faqat ayrim arilar koloniya hosil qiladi (masalan, andrenalar), boshqalari jamoa bo‘lib yashaydi. Barcha arisimonlar uya quradi, bolasini nektar va chang aralashmasi bilan boqadi. Arilar gulli o‘simliklarning changlanishida katta ahamiyatga ega.

1 11-topshiriq. Arilar qaysi faslda asal berishadi?

- A) Bahor
- B) Qish
- C) Yoz
- D) Kuz

3 **12-topshiriq** Hikoya mazmunini ochib beruvchi 3 ta eng asosiy gaplarni tartib bilan yozing.

2 **13-topshiriq.** Sadoqatli do‘st bo‘lish uchun insonda qanday fazilatlar bo‘lishi lozim deb o‘ylaysiz?

2 14-topshiriq: “Zinama-zina” usulidan foydalanib, asalarining foydali jihatlarini yozing.

2 15-topshiriq. Hikoyadan qanday xulosa chiqardingiz?

Jami (maksimal) ball: 34 ball

Aytaylik o‘quvchi 28 ball to‘pladi.

$$(28 \times 100) : 34 = 82 \%$$

Demak o‘quvchi matnni 90 foizga o‘zlashtirgan.

SEHRLI FASL

O'lkamizda mana kuz ...

Naqadar go'zal va serjilo fasl ... Har bir faslning o'z chiroyi bo'lganidek, bu faslning ham o'zgacha, hech qaysi faslnikiga o'xshamagan husn-tarovati bor. Shoir hamda yozuvchilarimiz aytganidek, bu fasl "hazon" barglari bilan ajralib turadi ... Kuz fasli kirib kelganda tabiat manzaralariga e'tibor bersangiz ona tabiatimiz oltin libosga burkanadi. Go'zal tabiat manzaralari namayon bo'ladi. Yerga to'kilayotgan sariq rangdagi barglar olamni o'zgacha ko'rinishga keltiradi. Istirohat bog'lariga kirib, kuz faslining ajabtovur husni yog'ilayotgan daraxtlar oldida bir zum o'tirsangiz, xuddi sehrlil olamga tushib qolganidek bo'lasiz. Mayin shamol, barglarning shitir-shitir tovushlari qalbimizga beg'uborlik, yangilanish hislarini mavj urayotganini ifodalab beradi ...

Ammo negadir ko'pchilik kuz faslini yoqtirmaydi. Nima uchun ??? Ko'pchilik kuzni "to'kilish", "hazon-rezgi" fasli deb atashadi ... Yana kimlardir esa o'lik fasli ham deyishadi ... Bir tomondan olib qaralganda to'g'ri. Kuz fasli kelganida daraxtlar, turli xil hayvonlar qishki uyquga hozirlik ko'rishadi. Daraxtlar barglarini to'kib, hayvonlar o'z inlarini tayorlab, oziq-ovqat g'amlab uyquga ketishadi. Balki shuning uchun ham "to'kilish va o'lik" fasli deyishar ...

Lekin har bir insonning o'ziga yarasha fikri bor. Menimcha kuz tozalanish fasli ... Nimaga desangiz, Daraxtlar o'zida qolgan eski, keraksiz yaproqlardan tozalanib, keyingi yil uchun kuch to'plab, qishki uyquga ketishadi.

② 1- topshiriq: Nima uchun kuzni “sehrli fasl” deyishadi?

② 2- topshiriq: So‘zlarni “Tushunchalar tahlili” metodi orqali izohlang.

TUSHUNCHA	IZOH
Kuz	
Qish	
Yoz	

② 3- topshiriq: So‘zlarni “Tushunchalar tahlili” metodi orqali izohlang.

TUSHUNCHA	IZOH
Lo‘ppi-lo‘ppi	
Serob	
Dov-daraxtlar	

② 4- topshiriq: So‘zlarni “Tushunchalar tahlili” metodi orqali izohlang.

TUSHUNCHA	IZOH
Qamashtiradi	
Shudring	
Oltin kuz	

③ 5-topshiriq: Mavzu yuzasidan quyidagi so‘zlarga “Sinkveyn” tuzing.

Diyor, maysa, quyosh.

Namuna:

1. Bahor
2. Ko‘m-ko‘k, go‘zal.
3. Yashnaydi, gurkiraydi, gullaydi.
4. Bahorda atrof ko‘m-ko‘k bo‘lib gullaydi.
5. Ko‘klam.

1. Diyor

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

1. Maysa

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

1. Quyosh

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

③ 6-topshiriq: Rasm asosida kichik matn tuzing.

7-topshiriq: Test.

1. Kuz fasliga qaysi oylar kiradi?
- a) avgust, sentabr, oktabr
 - b) sentabr, oktabr, noyabr
 - d) oktabr, noyabr, dekabr
2. Eng yaqin do'stimiz kim?
- a) daftar
 - b) kitob
 - d) maktab
3. Mehrjon bayrami qachon bo'ladi?
- a) kuzda
 - b) bahorda
 - d) yozda
4. Topishmoqni javobini toping.
- Qat-qat to'nli bu polvon,
Artib, yig'ladi Javlon.
- a) sholg'om
 - b) piyoz
 - d) karam

2 8-topshiriq. Mehrjon bayramida qatnashganmisiz? Taassurotlaringizni yozingchi.

2 9-topshiriq: Maqolni izohlang.
Yer haydasang kuz hayda,
Kuz haydamasan, yuz hayda.

2 10-topshiriq: Kuz haqida maqollardan yozing.

Kuzning qozoni quyuq qaynar.

Kuzning bir kuni qishning bir oyini boqar.

1. _____

2. _____

3. _____

2 11-topshiriq: Kuzda barglar nima uchun sargʻayadi? Sababini yozing.

1 12-topshiriq: Kuz fasli bilan qish faslini qanday umumiy tomonlari bor?

13-topshiriq: Savollarga javob bering.

2 1.Kuz faslida qushlar va hayvonlar hayotida qanday o'zgarish bo'ladi ?

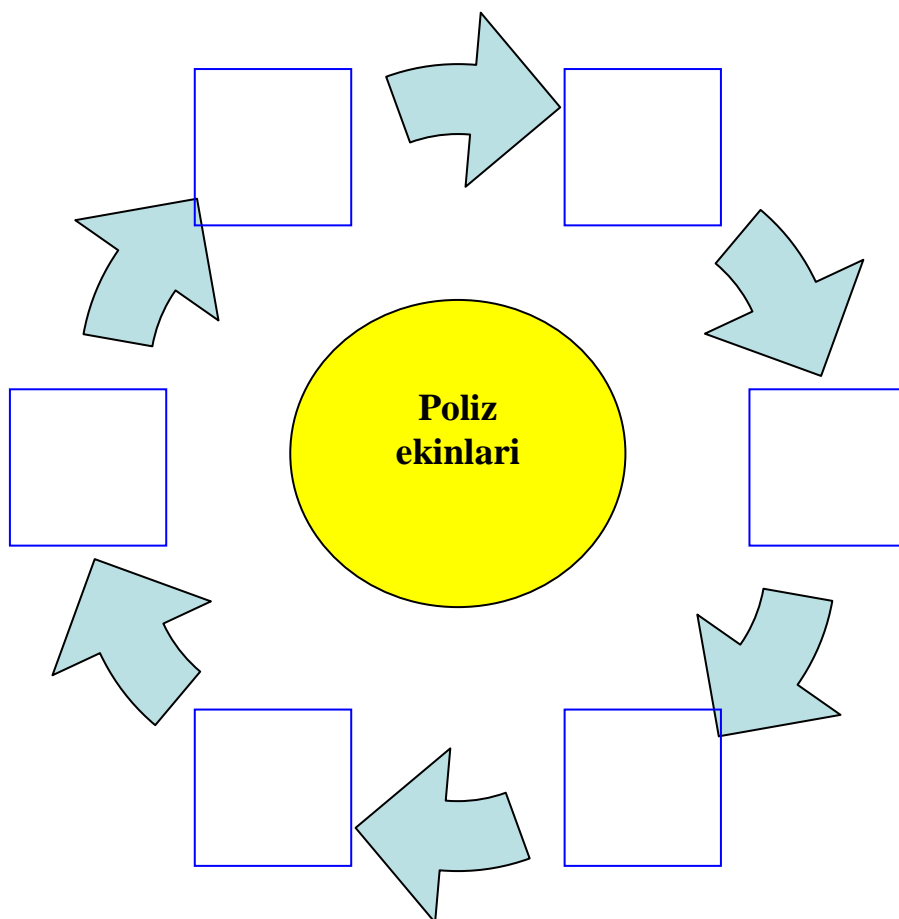
① 2.Kuzda ob-havo qanday bo‘ladi?

① 3.Kuzda qanday mevalar pishib yetiladi?

2 14-topshiriq: “Zanjir” metodi orqali kuzda pishadigan poliz ekinlarini yozing.

2 16-topshiriq: Kuz fasli haqida sizning hikoyangiz qanday?

Jami (maksimal) ball: 35 ball

Aytaylik o‘quvchi 26 ball to‘pladi.

$$(26 \times 100) : 35 = 74 \%$$

Demak o‘quvchi matnni 74 foizga o‘zlashtirgan.

Xulosa

Ta'lim sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash maqsadida amalga oshirilayotgan o'zbek ta'limini modernizatsiya qilish samaradorligi ko'p jihatdan har xil turdagi ta'lim natijalari bo'yicha tadqiqotlar doirasida olingan obyektiv ma'lumotlardan foydalanish darajasiga bog'liq.

Ushbu barcha tadqiqotlar ta'limning holati va uning o'zgarishi tendentsiyalari to'g'risida ma'lumot beradi, rejalashtirilgan va erishilgan natijalarni o'zaro bog'lash, ta'lim sifatini dunyoning boshqa mamlakatlari bilan taqqoslash va shu asosda hal qilinishi kerak bo'lgan eng muhim muammolarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu tadqiqotlar natijalari amalga oshirilayotgan islohotlar yo'nalishini o'zgartirish va kelgusi yillarda ta'lim holatini prognoz qilish uchun ko'rsatma bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro PIRLS tadqiqoti eng yaxshi o'quv dasturlari va yosh o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini rivojlantirish tajribasi haqida noyob axborot materiallarini taqdim etadi. PIRLSga qatnashish O'zbekistonga boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida o'qish qobiliyatlari darajasini mustaqil ravishda obyektiv baholash imkonini beradi. Bundan tashqari, O'zbekiston ta'limining ochiqligi va integratsiyalashuvi dunyoning yetakchi ta'lim tizimlarining xalqaro hamjamiyatiga integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

Xalqaro ekspertlar ta'kidlashicha, boshlang'ich maktabda maktab o'quvchilarining keyingi tarbiyasida muvaffaqiyat qozonish uchun poydevor qo'yilgan. PIRLS tadqiqotining natijalari maktab o'quvchilarining o'qish va rivojlanishidagi muvaffaqiyatlarga (maktab va oilaning ta'lim resurslari, otalarning qiziqishi va bolalarning o'qish madaniyatini shakllantirishdagi ishtiroki va boshqalar) ta'sir ko'rsatadigan omillarning regressiv tahlilini ta'minlaydi.

PIRLS tadqiqotida O'zbekistonning boshlang'ich sinf bitiruvchilari boshqa davlatlardagi tengdoshlariga nisbatan qanchalik darajada yaxshi o'qiydi? O'zbekiston o'quvchilarining o'qish savodxonligi qay darajada? O'qish 4-sinf o'quvchilari uchun sevimli mashg'ulotmi? Oila tomonidan savodxonlikni

rivojlantirishga qanday hissa qo‘shilmoqda? Bugungi kunda bizning mamlakatimizda o‘qishni o‘rgatish jarayoni qanday tashkil etilgan? O‘zbekiston o‘qishni o‘rgatish jarayonining boshqa davlatlarga nisbatan o‘ziga xosligi bormi, agar shunday bo‘lsa u nimada namoyon bo‘ladi? Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarimizning foydalanayotgan metodlari boshqa mamlakat o‘qituvchilari foydalanayotgan metodlardan farq qiladimi? Kabi asosiy masalalar o‘rganiladi.

Shuningdek, tadqiqotda ta’lim sifatiga ta’sir etuvchi omillarni o‘rganish va tahlil qilish maqsadida anketa so‘rovnomalari ham o‘tkaziladi. Jumladan, o‘quvchilar so‘rovnomasi orqali ishtirokchi haqida ma’lumotlar, oiladagi ta’limiy resurslar, maktabga, o‘qituvchiga, o‘quv faniga munosabat, o‘quvchilar o‘rtasidagi munosabat, o‘quv fanlari bo‘yicha o‘zini baholash, sinfdan tashqari mashg‘ulotlar to‘g‘risida ma’lumotlar to‘planadi.

PIRLS tadqiqotida O‘zbekiston Respublikasining ishtirok etishi ta’lim sifatini oshirish, xalqaro miqyosda mamlakat nufuzini mustahkamlash bilan birga, o‘quvchilar bilimini xalqaro talablar darajasiga olib chiqishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni.2020-yil, 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8- dekabrdaagi “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 997-sonli qarori
3. Sh.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent –“O‘zbekiston” -2016.488 b.
4. Norpo‘latova X. “Ta’limni faollashtiruvchi metodlar”, Metodik qo‘llanma TermDU ilmiy kengashida ko‘rib chiqilib nashrga tavsiya qilingan, 2010 yil
5. Yo‘ldoshev J.G‘. Malaka oshirishning nazariy va metodologik asoslari (yoxud o‘qituvchi bo‘lish osonmi?). – T.: “O‘qituvchi”, 1998. – 208 b.
6. Ковалева Г.С., к.п.н., Красновский Э.А., к.п.н., Краснокутская Л.П., к.ф.-м.н., Краснянская К.А., к.п.н. Международная программа PISA. Примеры заданий по чтению, математике и естествознанию. Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2003 г.,
7. Вебинар: Оценка читательской грамотности в рамках международного исследования.PISA-2018 Москва,16-марта 2018 г.
8. G‘ulomov M. “Boshlang‘ich sinflar uchun ona tili o‘quv fanidan ko‘rgazmali qurollar” to‘plami. “El- Xolding”. 2003 yil.
9. Matjonov S. va b.4-sinf o‘qish kitobi.Yangiyul Poligraph servise.Toshkent-2020-yil

Elektron ta’lim resurslari

1. <http://www.multimedia.uz> ([http:// www.eduportal.uz](http://www.eduportal.uz)) -O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi huzuridagi Multimedia umumta’lim dasturlarini rivojlantirish markazi sayti.
2. [http:// www.rtm.uz](http://www.rtm.uz) – Respublika ta’lim markazi sayti
3. [http:// www.dtm.uz](http://www.dtm.uz) – Respublika test markazi sayti

4. <http://www.giy.uz> - Toshkent davlat pedagogika universiteti huzuridagi xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi sayti.
5. <http://www.ziyonet.uz>. - Ijtimoiy axborot ta'lim portal.
6. <http://www.allbest.ru> – Internet resurslari elektron kutubxonasi

MUNDARIJA

1	Kirish	3
2	O'quvchilarni PIRLS tadqiqotlarga tayyorlash bo'yicha uslubiy tavsiyalar.....	7
3	TIMSS: matematik savodxonlik bo'yicha topshiriqlar.....	53
4	Xulosa.....	56
5	Foydalanilgan adabiyotlar.....	57

RABBONAYEVA DILDORA TOLIPOVNA

**BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI
PIRLS TADQIQIOTIGA TAYYORLASH
BO‘YICHA MASHQ DAFTARI**

№1

Terishga berildi: 05.03.2024 y.

Bosishga ruxsat berildi: 15.03.2024 y.

Ofset bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84 _{1/16}.

«Times» garniturasini. Ofset bosma usuli.

3.5 bosma taboq

Adadi: 25 nusxa.

Buyurtma №__

